

Pratarmė

2019-aisiais buvo minimos 100-osios Alfonso Nykos-Niliūno ir Broniaus Krivicko gimimo metinės. Draugai ir bendraamžiai, Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų studentai, šatrijiečiai, lemtingųjų 1944 metų vasarą jie pasuko skirtingais keliais – vienas sėdo į traukinį ir atsidūrė Berlyne, paskui Tiubingene, Freiburge ir Amerikoje; kitas patraukė į gimtuosius Biržus, kur kelis mėnesius pabandęs mokytojauti gimnazijoje, 1945 metų vasarį, slėpdamasis nuo gresiančio suėmimo, pasitraukė pas partizanus, kur jau anksčiau buvo atsidūrę kiti du jo broliai. Ta 1944-ųjų vasara nulėmė ne tik tolimesnį Alfonso Nykos-Niliūno ir Broniaus Krivicko gyvenimą, bet veikiausiai turėjo įtakos ir jų poezijos prasminiams ir vertybiniams akiračiams.

43-asis *Colloquia* numeris skiriamas Alfonsui Nykai-Niliūnui, jis pradamas Giedrės Šmitienės straipsniu, kuriame ji, pasitelkusi gyvenimo taktikos teorinę prieigą, dar kartą žvelgia į pagrindinį autobiografinį Nykos-Niliūno eilėraščių motyvą – išėjimą ir grįžimą namo, persipinantį su Vakarų Europos kultūros refleksija. Nenutrūkstantis Nykos-Niliūno poezijoje plėtojamų išėjimų ir grįžimų motyvų ritmas – tai galimybė vėl ir vėl perkurti santykį su namais, kitais ir kultūra. Taip taktikos aprašymas Šmitienės straipsnyje tampa galimybė aiškintis egzistencinius Nykos-Niliūno poezijos prisitarimus. Egzistencinių prisitarimų temą, pasitelkusi katarsio sąvoką, tęsia Dalia Jakaitė. Į tyrimą įtraukusi ir Broniaus Krivicko poeziją, į poetus suartinantį egzistencinį išėjimo / sugrįžimo archetipą, suponuojantį katarsį ar tik jo iliuziją, Jakaitė žvelgia per evangelinę sūnaus palaidūno parabolę. Pasak straipsnio autorės, kūrybiškai šią parabolę imituojantis Nyka-Niliūnas eilėraščiuose kuria grįžimo pas tėvą situaciją, nors kūnu ir dvasia išgyvena šio veiksmo neįmanomumą, dėl to patiria kaltę ir skausmą sudaro poetinės tragedijos šerdį. Krivicko eilėraščiuose sūnaus palaidūno situaciją primena dramatiškas subjekto išėjimas į dykumos bruožų turinčią nežinomybės ir grėsmės erdvę, herojiška maišto laikysena, o dieviškojo „kito“ atvertas būties pažinimas išryškina skausmingą tiesos nušvitimą ir nuskaidrėjimą.

Šiame *Colloquia* numeryje pristatomą Nykos-Niliūno poezijos analizę papildė Dalios Kuizininės žvilgsnis į poeto per dvidešimt metų rašytas literatūrines

recenzijas, ryškinant jų polemiškumą, vertinimo originalumą, jose besiveriantį tarpgeneracinį konfliktą. Kokiu būdu gilioji žemininkų poezijos semantinė struktūra – išėjimas iš gimtųjų namų į pasaulį – atgimsta sovietmečiu, straipsnyje apie žemininkų kūrybos kodus Jono Juškaičio poezijoje svarsto Virginija Balsevičiūtė-Šlekienė, teigdama, kad būtent Juškaičio poezija egzistencinių refleksijų stiprumu ir savita raiška prilygsta poetų žemininkų kūrybai.

Esmingai *Colloquia* straipsnių bloką papildė Brigitos Speičytės tyrimas, lietuvių literatūros mokslui siūlantis naują analizės instrumentą – agoną, jo įvairias apibrėžtis, agoninės laikysenos sampratą, siejamus su iš graikų civilizacijos paveldėta kovos, varžymosi bei rungtynių specifika. Speičytė agono sąvokos funkcionalumą atveria įsižiūrėdama į Vinco Mickevičiaus-Krėvės kūrinius, kuriuose gausu ginčo, kovos, varžymosi santykių. Ryškius Krėvės kūrybos agono aspektus Speičytė mato kaip lietuvių tradicinei sakybinei kultūrai būdingo vitališko gaivalo ir modernybę nusakančio individo dramatinio dermės. Todėl, Speičytės teigimu, galima sakyti, kad Krėvės kūryboje veriasi „pasaulis kaip agonas“ – neramus, konfliktiškas ir gyvybingas.

Jurgio Kunčino romane *Tūla* kuriamo Vilniaus vaizdinio analizių lauką papildė Gintarės Bidlauskienės tyrimas. Pasitelkusi geokritikos ir kitų miesto studijų įrankius, Bidlauskienė nagrinėja Kunčino sukurtą Vilniaus reprezentacijos struktūrą ir romane besiveriančias juslines miesto patirtis, susijusias su pagrindinio veikėjo žvilgsniu ir žingsniavimu.

Diskusijų skiltyje, atsiliepiant į Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos 100-metį, spausdinamas bibliotekininkų ir mokslininkų pokalbis apie nacionalinę bibliografiją. Diskusijos dalyviai, neabejojantys, kad nacionalinė bibliografija yra „valstybės brandos ir jos požiūrio į visą kultūrą, žmones, kūrėjus, rašytojus, rengėjus išraiška“ (Vilma Žaltauskaitė), aptaria bibliografijos parengimo sunkumus, finansavimo problemas, mini mažą ją rengiančių žmonių skaičių, svarsto apie galimas naujas jos pateikimo visuomenei formas, akcentuoja šviečiamojo darbo svarbą.

Gausioje recenzijų skiltyje aptiriamos ne tik lietuvių, bet ir kolegų latvių mokslinės knygos. Dvi Latvijoje išleistas monografijas recenzuoja Vigmantas Butkus; Stasys Mostauskis aptaria Odetos Žukauskienės ir Žilvinės Gaižutytės-Filipavičienės monografiją *Atminties ir žvilgsnio trajektorijos: vaizdo kultūros refleksija*; Viktorija Šeina pristato Nidos Gaidauskienės monografiją *Sofija Ky-mantaitė-Čiurlionienė: modernėjančios savimonės kontūrai*; Dalia Cidzikaitė re-

cenzuoja Lauros Laurušaitės sudarytą studiją *Imagology Profiles: The Dynamics of National Imagery in Literature*, o Regimantas Tamošaitis apžvelgia solidžią kolektyvinę monografiją *Lietuvių literatūra sovietmečiu: Reiškiniai ir sąvokos*.

GITANA VANAGAITĖ

Foreword

The year of 2019 marked the 100th anniversary of the birth of Alfonsas Nyka-Niliūnas and Bronius Krivickas. Friends and contemporaries, students of Vytautas Magnus and Vilnius Universities, and both the members of the Šatrija Society, in the fateful summer of 1944, they took different paths. One boarded a train to Berlin, and then went to Tübingen and Freiburg, finally ending up in the USA. The other left for his native Biržai, where he taught in the gymnasium for several months, and in February 1945, escaping from the impending arrest, joined with the partisan movement, which his two other brothers had already been part of. That summer determined the life of both poets, and most probably had an impact on their poetry.

Giedrė Šmitienė begins the 43rd issue of *Colloquia* dedicated to Alfonsas Nyka-Niliūnas. Using the theoretical approach of life's tactics, the scholar reinvestigates the main autobiographical motives of Nyka-Niliūnas's poems, i.e. leaving and returning home, intertwined with Western European cultural reflections. The continuous rhythm of the motives of leaving and returning home becomes an opportunity for the poet to re-create a relationship with home, others and culture. Thus, the investigation of tactics in Šmitienė's article provides with an opportunity to delve into the existential aspect of Nyka-Niliūnas's verses.

Dalia Jakaitė continues the topic of existential facets in Nyka-Niliūnas's poetry using the concept of catharsis. By including Bronius Krivickas' poetry and the existential archetype of leaving / returning that draws poets near each other and presupposes catharsis, or merely an illusion of it, Jakaitė closely examines the biblical parable of the prodigal son. According to her, Nyka-Niliūnas, who imitates the parable in his own creative way, creates a situation of the returning to father, even though his body and spirit experience the impossibility of such action. Therefore, the guilt and pain constitute the core of poetic tragedy. In Krivickas's poems, subject's dramatic leaving to a space of unknown and danger, similar to the wilderness, and the heroic poise of rebellion evoke a situation of the prodigal son. The knowledge of the existence opened by the divine "other" highlights the painful enlightenment and transparency of truth.

The analysis of Nyka-Niliūnas's poetry is supplemented by Dalia Kuizienienė's article, where she examines the literary reviews which the poet had written for over twenty years, highlighting their polemic features, the originality of the assessment, and the intergenerational conflict. Virginija Balsevičiūtė-Šlekienė discusses the ways in which the semantic structure of the poetry of the "Žemininkai" group, i.e. exodus from the homeland to the world, was revived during the Soviet era. The scholar argues that the poetry of Jonas Juškaitis can be equaled to the strength of existential reflections and distinctive poetic expression of the "Žemininkai" poets.

Brigita Speičytė offers a new analytical tool for Lithuanian literary science—agon culture and its various definitions, and the concept of agonistic stance associated with the specifics of contest, disagreement, and debate inherited from Greek civilization. The author of the article shows the functionality of agon concept by looking at the works of Vincas Mickevičius-Krėvė, which offer plenty of debates, struggle, and rivalry. Speičytė points to the striking agonistic aspects in Krėvė's works as the harmony of the vitality, characteristic of Lithuanian traditional oral culture, and the dramatism of the individual, which in turn, characterizes modernity. The scholar argues that it is safe to say that "the world as agon," which is turbulent, conflicting, and vital, can be traced in Krėvė's dramas and short stories.

Gintarė Bidlauskienė's article supplements the field of the analysis of Vilnius image in Jurgis Kunčinas's novel *Tūla*. Using geocriticism and urban studies, the scholar examines the structure of representation of Vilnius and the sensory experiences of the city in the novel, related to the gaze and walking of the main character.

In the discussion section, in commemoration of the centennial of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, the librarians and scholars discuss the topic of national bibliography. The participants of the discussion, convinced that the national bibliography is an expression of "country's maturity and its attitude towards the entire culture, people, artists, writers, and compilers" (Vilma Žaltauskaitė) talk about the challenges of producing the bibliography, financial problems, and the lack of people. They also discuss the potential new forms of presentation of the bibliography to the public and emphasize the importance of education.

The review section covers books not only by Lithuanian but also Latvian colleagues. Vigmantas Butkus writes about two monographs published in Latvia. Stasys Mostauskis examines the book by Odeta Žukauskienė and Žilvinė Gaižutytė-Filipavičienė, *Atminties ir žvilgsnio trajektorijos: vaizdo kultūros refleksija* [Memory and Gaze Trajectories: Reflections on Visual Culture]. Viktorija Šeina-Vasiliauskienė presents Nida Gaidauskienė's monograph, *Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė: modernėjančios savimonės kontūrai* [Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė: The Contours of Modernizing Consciousness] and Dalia Cidzikaitė reviews Laura Laurušaitė's book, *Imagology Profiles: The Dynamics of National Imagery in Literature*. Finally, Regimantas Tamošaitis writes about a collective monograph on Soviet Lithuanian literature, its phenomena and concepts, *Lietuvių literatūra sovietmečiu: Reiškiniai ir sąvokos*.

GITANA VANAGAITĖ